

5. Tokareva N. M. Suchasnyj pidlitok u systemi psychologo-pedagogichnogo suprovodu : monografija / N. M. Tokareva, A. V. Shamne, N. M. Makarenko. – Kryvyj Rig : TOV VNP «Interservis», 2014 – 312 s.
6. Schlenker B. R. Interpersonal processes involving impression regulation and management / B. R. Schlenker & M. F. Weigold // Annual Review of Psychology. – Vol. 43. – 1992. – P. 133–168.
7. Snyder M. Self-monitoring of expressive behavior / M. Snyder // Journal of Personality and Social Psychology – Vol. 12. – N. Y. : Academic Press, 1979. – P. 63–108.

Received June 8, 2017

Revised July 10, 2017

Accepted August 7, 2017

УДК 159.923.2–053.6

Л. І. Хабірова

larysa.kh_va@ukr.net

Психологічні особливості формування творчої ініціативи підлітків у процесі навчання

Khapirova L. I. Psychological peculiarities of the teenagers' creative initiative formation in the education process / L. I. Khapirova // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva. – Issue 38. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2017. – P. 409–421.

L. I. Khapirova. Psychological peculiarities of the teenagers' creative initiative formation in the education process. This research article is devoted to the topic of the creative initiative formation of the teenage student personality, which is one of the most important tasks of modern educational institutions. Theoretical and methodological analysis of the modern scientific approaches to the determining the concepts of creativity, activity and initiative is provided. Integrative concept of «creative initiative» on the basis of the theoretical analysis of modern approaches to understanding its components: creativity and initiative were analyzed in the research paper. The relationship between the subjective assessment of the

respondent's own possibilities (personal volitional features, activity and self-esteem) and the level of creative abilities development is studied. The analysis of the characteristics of the subjective assessment of the respondents' personal characteristics, depending on the level of development of the originality of thinking is represented. It is analyzed that the initiative is a form of activity manifestation that outruns the request from outside, the result of what is the realization, objectification of the «internal» in the external social space. It is concluded that the identification of the initiative is preceded by some inner aspiration, which follows after the correlation of external circumstances and personal possibilities. It is shown that the peculiarity of the individual's creative initiative is some search activity that comes out the boundaries of the given conditions. The schematic understanding of the significant difference between the initiative and the creative initiative is represented. The author's understanding of the concept of «creative initiative» on the basis of the theoretical and methodological analysis and empirical research, based on practical experience is shown in the paper.

Key words: creativity, activity, initiative, personality, subject, subjective evaluation, creativity, creative initiative.

Л. І. Хабірова. Психологічні особливості формування творчої ініціативи підлітків у процесі навчання. Статтю присвячено темі формування творчої ініціативи особистості учня підліткового віку, що є одним із найактуальніших завдань сучасних закладів освіти. Представлено теоретико-методологічний аналіз існуючих наукових підходів до визначення понять творчості, активності й ініціативи. У роботі проаналізовано інтегративне поняття «творча ініціатива» на основі теоретичного аналізу існуючих підходів до розуміння його складових: творчості й ініціативи. Досліджено взаємозв'язок суб'єктивної оцінки респондентом власних можливостей (особистісних вольових якостей, активності та самооцінки) і рівнем розвитку творчих здібностей. Представлено аналіз особливостей суб'єктивної оцінки особистісних властивостей респондентів залежно від рівня розвитку оригінальності мислення. Проаналізовано, що ініціатива є формою прояву активності, яка випереджає запит ззовні, результатом чого є реалізація, об'єктивація «внутрішнього» у зовнішньому соціальному просторі. Зроблено висновок, що виявленню ініціативи передують деяке внутрішнє стремління, яке слідує після співвідношення зовнішніх обставин і особистісних можливостей. Показано, що особливістю творчої ініціативи особистості є певна пошукова активність, яка виходить за кордони зовні заданих умов. Представлено схематичне розуміння суттєвої відмінності ініціативи та творчої ініціативи. На основі проведеного теоретико-методологічного аналізу й емпіричного дослідження, на основі практичного досвіду в роботі подано авторське розуміння поняття «творча ініціатива».

Ключові слова: творчість, активність, ініціатива, особистість, суб'єкт, суб'єктивна оцінка, креативність, творча ініціатива.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство характеризується високою інформаційною насиченістю, швидкою зміною та оновленням необхідних для засвоєння знань. Саме тому проблема розвитку творчих здібностей учнів та виховання ініціативної особистості є однією з найактуальніших нині.

У психологічній науковій літературі єдиного розуміння поняття «творча ініціатива» немає. Більше того, трактування цієї дефініції та визначення критеріїв творчої ініціативи учнів у сучасних психологічних та педагогічних підручниках зустрічається дуже рідко, чим пояснюється **актуальність дослідження** цієї теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми творчості представлено в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: дослідження психічного розвитку особистості та діяльнісної сутності творчості (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, В. О. Моляко, О. Н. Лук); психологічні механізми розвитку творчої особистості (Д. Б. Богоявленська, О. Л. Музика, В. В. Рибалка, С. Д. Максименко, В. В. Клименко, В. М. Дружинін, В. А. Роменець, С. П. Яланська).

Наукова обґрунтованість категорії «активність» представлена в роботах багатьох визначних учених: Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, О. М. Леонтьєва, В. Д. Небиліцина, Д. М. Узнадзе, М. О. Бернштейна, К. О. Абульханової, А. В. Петровського, В. А. Петровського. Питання вивчення розвитку ініціативності особистості висвітлено в роботах Б. Г. Ананьєва, Б. М. Теплова, Л. С. Виготського, Я. О. Пономарьова та ін.

Мета статті полягає у спробі дати визначення інтегративно-го поняття «творча ініціатива» на основі теоретичного аналізу існуючих підходів до розуміння його складових (творчість та ініціатива).

Вклад основного матеріалу дослідження. Термін «ініціатива» семантично ніби включає в себе поняття активності, починання, прагнення, дії. Спробуємо проаналізувати підходи науковців до розуміння ініціативи особистості та визначити дефініцію «творча ініціатива».

У психологічній науковій літературі ініціативу розглядають як форму активності [1]. Методологічний аналіз дослідження категорії «активність» демонструє різні підходи у визначенні цієї дефініції, що пов'язано з багаторівневістю, складністю та багатосторонністю самого поняття «активність».

Л. С. Виготський створив культурно-історичну концепцію суспільно-історичного розвитку психіки людини, де розглядав формування активності людини через призму історичного довіду людства [6]. Надзвичайний вклад у психологічну науку вніс С. Л. Рубінштейн, який сформулював принцип єдності свідомості та діяльності, принцип детермінізму. Останній принцип визначається у переломлюваності зовнішніх причин та впливів через внутрішні умови. Вчений розглядав активність не як властивість свідомості, а як якість суб'єкта й особливість особистості як суб'єкта діяльності [1, с. 10].

В. Д. Небиліцин дає своє розуміння активності: «Поняттям загальної активності об'єднується група особистісних якостей, що обумовлюють внутрішню потребу, тенденцію індивіда до ефективного освоєння зовнішньої дійсності, загалом до самовираження стосовно зовнішнього світу. Така потреба може реалізуватися або в розумовому, або в руховому, або в соціальному плані, й відповідно до цього можуть бути виокремлені декілька видів загальної активності» [10, с. 22].

К. О. Абульханова поняття активності визначає як типовий для даної особистості, узагальнений, ціннісний спосіб відображення, вираження і здійснення життєвих потреб. До числа останніх належать: потреба в об'єктивації (С. Л. Рубінштейн, Д. Н. Узнадзе) як потреба в активному, життєвому самовираженні, потреба у визнанні [1, с. 10].

На думку Д. Б. Богоявленської, якісним показником, що визначає міру взаємодії особистості з оточуючим світом, виступає творчий (продуктивний) або репродуктивний (пасивний) характер прояву активності у конкретному акті діяльності [4].

Проаналізувавши одну з основних категорій психологічної науки «активність», спробуємо дати визначення дефініції «ініціатива».

В енциклопедичному словнику ініціатива (франц. Initiative, від лат. Initium – початок) – почин, внутрішнє спонукання до нових форм діяльності; керівна роль у будь-яких діях; заповзятливість, здатність до самостійних активних дій [2, с. 450].

К. О. Абульханова розглядає ініціативу як деяку вільну форму самовираження та реалізації особистісних потреб суб'єкта діяльності. Ініціатива являє собою випереджаючу зовнішні вимоги або зустрічну щодо них вільну активність суб'єкта, котра потім реалізується в інтелектуальній або практичній сферах [1, с. 109].

Д. Б. Богоявленська тлумачить ініціативу як інтелектуальну властивість особистості [4]. Вчена розуміє ініціативу як само-

стійну, не стимульовану ззовні активність суб'єкта у вигляді постановки проблеми самому собі, коли час, темп дій перестають відігравати роль значущого чинника [7, с. 144–148].

Одне з головних питань полягає у тому, що саме спонукає особистість до вияву такої активності за певних зовнішніх умов, у тій чи іншій життєвій ситуації. Вирішення проблеми внутрішніх джерел активності особистості пов'язане з розглядом потребно-мотиваційної складової.

Рівень прояву активності опосередкований ставленням особистості до конкретної діяльності, до її цілей та завдань. Так, у моделі семантичного інтеграла (контура) активності К. О. Абульханова-Славська розглядає задоволеність як результуючу складову активності, необхідну для її організації та прояву [3, с. 229].

Перш ніж визначати поняття творчої ініціативи, доцільно перейти до аналізу представлених у науково-психологічній літературі підходів щодо розуміння творчості.

Л. С. Виготський визначав творчість як діяльність людини, спрямовану на створення нового: чи то речей зовнішнього світу, чи умовиводів або почуттів, властивих самій людині [5, с. 165].

О. О. Леонтьєв розуміє творчість не як процес створення нового, а як здатність людини «діяти в невизначених ситуаціях». Умовою цієї здатності є самореалізація (самовизначення) особистості, що передбачає самостійне налагодження системи відносин між окремою особистістю та соціальним і предметним світом, опосередковано перетворюючи їх через власну діяльність [12].

Я. О. Пономарьов трактує творчість як процес взаємодії, що веде до розвитку [11]. Вчений виділяє дві функції психіки стосовно зовнішнього світу: творчість (як створення нової реальності) й адаптація (приспосовування до існуючої реальності) [11].

До розуміння творчості як джерела внутрішньої активності психіки можна віднести концепції В. Ротенберга і Д. Б. Богоявленської.

В. Ротенберг є автором концепції пошукової активності, під якою він розуміє активну поведінку в умовах невизначеності, коли людина не має можливості зі стовідсотковою впевненістю прогнозувати результати своєї активності (будуть вони успішними чи ні). Творчість, на думку В. Ротенберга, – це типовий зразок пошукової активності під час вирішення складних інтелектуальних завдань [8].

Заслуговує на увагу концепція В. А. Петровського та О. С. Огнева, в якій обґрунтовується ідея творчості як феномену активної неадаптивності, однієї з «форм єдиного циклу само-

цінної активності людини – породження і відтворення себе як суб'єкта». Творчість трактується як процес розвитку особистості людини, що характеризується її самонародженням у якості суб'єкта новоутворення [11, с. 17].

Надзвичайно цінними у розумінні сутності поняття творчості є погляди українських науковців.

В. А. Роменець розглядав творчість у контексті вчинку. Вчений виступав проти інтелектуалізації творчості, ототожнення її з мисленням. Психологічним механізмом творчості вважав трансдукцію – перехід із суб'єктивно-психічної (від задуму) до матеріально-речової (втіленої у певному предметі задуму) системи. Цей перехід автор трактує як вчинок особистості. Саме у творчості, на думку вченого, відбувається формування людини і саме через творчість виявляється її неповторна індивідуальність. Згідно з В. Роменцем, найважливішою передумовою творчості є деструктивна діяльність. За допомогою неї людина пізнає міру піддатливості оточуючого її світу предметів, явищ, подій [11, с. 29].

Академік В. О. Моляко розглядає творчість як діяльність, котра сприяє створенню, відкриттю чогось раніше невідомого певній особистості (суб'єктові). Головним у творчості є оригінальність, новизна в діяльності, відмінність від створеного раніше, вже відомого [9, с. 4].

В. О. Моляко під творчістю розуміє процес, що суб'єктивно переживається як нове. Творчий потенціал він розглядає як інтегративну властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність і здатність до творчої самореалізації та саморозвитку [11, с. 30].

В. В. Рибалка зазначає, що творчість постає не тільки як процес створення індивідуального і суспільно ціннісного продукту, але й як процес самотворення, саморозвитку, самореалізації, самооб'єктивації особистості – на основі засвоєння і збагачення суспільно-історичного досвіду [12, с. 53].

На основі проведеного теоретичного аналізу різних підходів та концепцій щодо розуміння творчої діяльності вважаємо, що творчість – це діяльність людини, результатом якої є якісно новий та оригінальний продукт (для суб'єкта цієї діяльності), що має особистісне (в першу чергу) та суспільне значення.

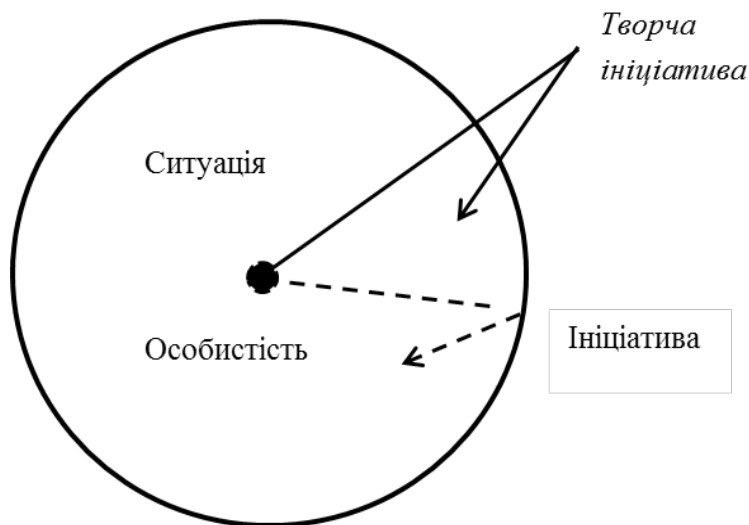
Ініціатива, на нашу думку, є формою прояву активності, яка випереджає запит ззовні, результатом чого є реалізація, об'єктивація «внутрішнього» у зовнішньому соціальному просторі. Ініціатива є внутрішньо обумовленим актом прояву активності. Виявленню ініціативи передують деяке внутрішнє стремління

ня, яке слідує після співвідношення зовнішніх обставин і особистісних можливостей.

Додаток «творча» до дефініції «ініціатива», на наш погляд, характеризує деяку направленість, характер прояву останньої, результатом чого є суб'єктивно оригінальний та новий продукт – як зовнішній, матеріальний (картина, твір, пісня, створення приладу, обладнання), так і внутрішній (нова ідея, умовивід, судження тощо).

Творча ініціатива передбачає вихід за рамки зовнішньої ситуації, пошукову активність, яка ніби виходить за межі заданих умовностей, розширює зовнішні та внутрішні можливості.

Схематично наше розуміння поняття «творча ініціатива» представлено на рис. 1.

Рис. 1. Прояв творчої ініціативи особистості

На основі проведеного теоретичного аналізу під творчою ініціативою ми розуміємо форму вияву активності особистості, що опосередкована її сьавленням до конкретної діяльності, результатом чого виступає якісно новий та оригінальний продукт (об'єкт), особистісно значущий для суб'єкта.

Прояв творчої ініціативи особистості має обумовлений внутрішньо-причинний характер.

Наше дослідження спиралося на припущення про те, що прояву творчої ініціативи особистості передуює деяке внутрішнє

оціночне співвідношення зовнішніх умов та особистісних можливостей.

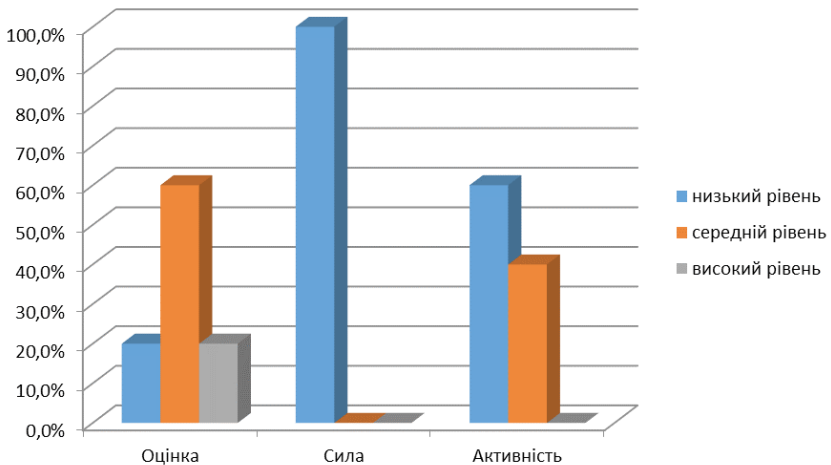
Мета емпіричного дослідження полягала у встановленні взаємозв'язку суб'єктивної оцінки респондентом власних можливостей (вольові якості, активність, самооцінка) та рівня розвитку творчих здібностей.

Відповідно до мети дослідження нами було обрано такі методики: 1) методика особистісного диференціала (за В. Б. Шапар), яка дає змогу дослідити такі особистісні чинники, як оцінка, сила, активність; 2) тест творчого мислення Е. П. Торренса (субтест № 2 «Закінчи малюнок»), який дає змогу дослідити рівень розвитку оригінальності мислення як одного з основних критеріїв творчості.

Дослідження проводилося на базі Полтавської загальноосвітньої гімназії № 14 «Здоров'я» у березні 2017 року. Обсяг вибірки складає 141 особу, серед яких учні 8–11-х класів.

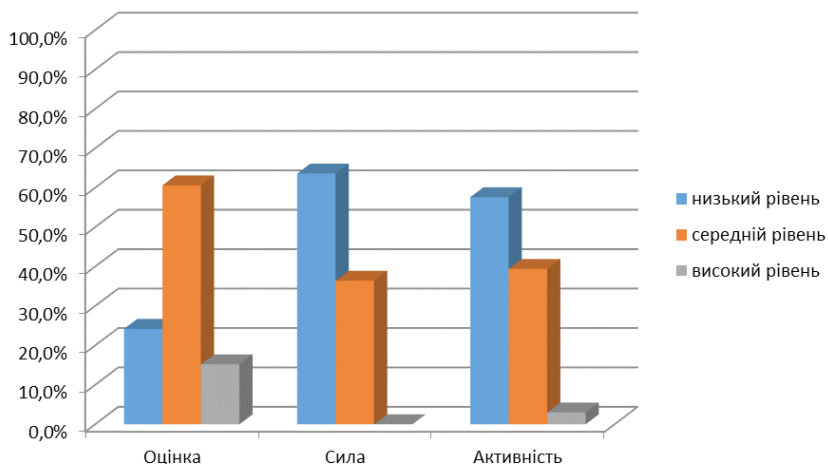
У ході обробки результатів дослідження ми поділили респондентів на три групи залежно від рівня прояву оригінальності мислення відповідно до віку: учні з високим рівнем, із середнім рівнем та з низьким рівнем.

Результати дослідження представлено у вигляді гістограм (рис. 2–4).

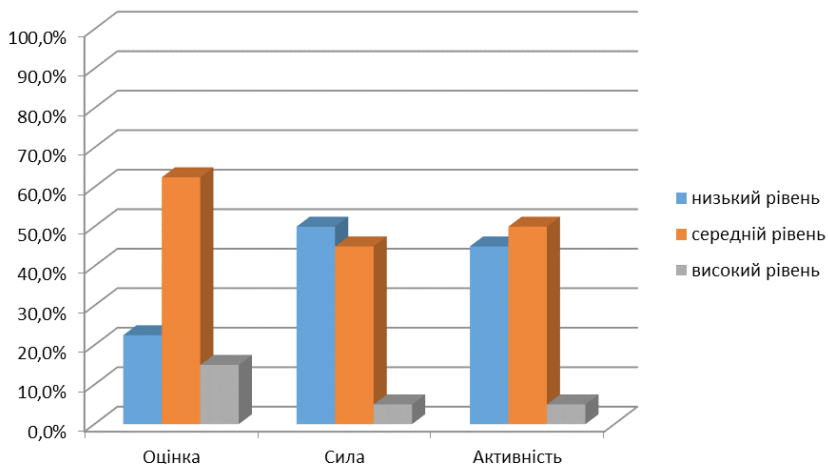

Рис. 2. Особливості суб'єктивної оцінки особистісних властивостей учнів із високим рівнем розвитку оригінальності

Рис. 3. Особливості суб'єктивної оцінки особистісних властивостей учнів із середнім рівнем розвитку оригінальності

Рис. 4. Особливості суб'єктивної оцінки особистісних властивостей учнів із низьким рівнем розвитку оригінальності

Із рис. 2 бачимо, що учні з високим рівнем розвитку оригінальності мислення переважно мають середній рівень чинника «оцінка» (60,0%), який визначає рівень самоповаги та сприй-

няття власної особистості, самооцінку. Респонденти цієї групи, всі без винятку, суб'єктивно оцінюють рівень розвитку власних вольових якостей як низький (100,0%). 60,0% учнів відзначають низький рівень прояву активності, 40,0% – середній рівень.

Із рис. 3 можна помітити, що учні з середнім рівнем розвитку оригінальності мислення переважно визначають середній рівень чинника «оцінка» (60,6%). 63,6% респондентів відзначають низький рівень розвитку власних вольових якостей, 36,4% учнів – середній рівень. Досліджувані цієї групи переважно оцінюють власну активність на низькому рівні (57,6%), деякі з респондентів (39,4%) – на середньому рівні.

Із рис. 4 бачимо, що учні з низьким рівнем прояву оригінальності мислення переважно мають середній рівень самооцінки (62,5%). Більшість респондентів оцінюють низький рівень розвитку власних вольових якостей (50,0%), значна частина учнів (45,0%) відзначають середній рівень. Половина досліджуваних цієї групи оцінюють особистісну активність на середньому рівні (50,0%), значна частина респондентів (45,0%) зазначають низький рівень прояву активності.

За результатами проведеного дослідження можна спостерігати цікаві тенденції щодо чинників сили й активності. Серед учнів із низьким рівнем оригінальності мислення 50,0% відзначають низький рівень розвитку вольових якостей, а 45,0% (майже половина) – середній рівень. Водночас учні з високим рівнем оригінальності мислення, всі без винятку (100,0%), оцінюють власні вольові якості на низькому рівні.

За чинником активності можна спостерігати таку особливість: із підвищенням рівня оригінальності мислення знижується суб'єктивна оцінка рівня прояву особистісної активності респондентів. Половина учнів із низьким рівнем оригінальності (50,0%) оцінюють власну активність на середньому рівні. Досліджувані з середнім та високим рівнем оригінальності переважно зазначають низький рівень прояву особистісної активності (57,6% та 60,0%). Також цікавим є той факт, що жоден серед учнів із високим рівнем оригінальності не оцінює свою особистісну активність на високому рівні. На противагу, 5% учнів із низькою оригінальністю та 3% учнів із середньою оригінальністю оцінюють власну активність на високому рівні.

Ми вважаємо, що досліджені особливості за чинниками сили й активності можуть пояснюватися компенсаторними механізмами. Наприклад, продукування оригінальних ідей вирішення того чи іншого завдання може сприяти затраті меншої кількості

енергії та сил, або навпаки (оригінальна ідея створення дистанційних систем управління сприяє затраті меншої кількості сил та енергії людини).

Висновки. Під творчою ініціативою ми розуміємо форму вияву активності особистості, що опосередкована її ставленням до конкретної діяльності, результатом чого виступає якісно новий та оригінальний продукт (об'єкт), особистісно значущий для суб'єкта. Особливістю творчої ініціативи є деяка пошукова активність, яка виходить за межі ззовні заданих умов.

Перспективою подальшого дослідження особливостей розвитку творчої ініціативи учнів є потреба вивчення мотиваційної складової навчальної діяльності, ціннісних орієнтацій особистості й особливостей організації навчання в сучасних загальноосвітніх закладах.

Список використаних джерел

1. Абульханова К. А. Психология и сознание личности (Проблемы методологии, теории и исследования реальной личности) : избранные психологические труды / К. А. Абульханова. – М. : Московский психолого-социальный институт ; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 1999. – 224 с. – (Серия «Психологи Отечества»).
2. Большой энциклопедический словарь. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Большая российская энциклопедия ; СПб. : Норинт, 2002. – 1456 с.
3. Белан Е. А. Концепция психологической активности в жизненных ситуациях / Е. А. Белан // Ярославский педагогический вестник. – 2011. – № 3. – Том II. – С. 228–232.
4. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д. Б. Богоявленская. – Ростов-на-Дону : Изд-во РГУ, 1983. – 172 с.
5. Выготский Л. С. История развития высших психических функций / Л. С. Выготский // Собрание соч. в 6 т. Т. 3 : Проблемы развития психики / Л. С. Выготский. – М., 1983. – С. 5–328.
6. Ждан А. Н. История психологии. От Античности до наших дней : учебник для вузов / А. Н. Ждан. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Академический проект, 2004. – 576 с.
7. Иванцова Н. Б. Творчі здібності студентів-психологів як вияв професійної спрямованості / Н. Б. Иванцова // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – № 3. – С. 3–17.

8. Карпенко В. В. Творчество и креативность как психологические феномены / В. В. Карпенко // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – № 2. – С. 141–150.
9. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2–9.
10. Небылицын В. Д. Актуальные проблемы дифференциальной психофизиологии / В. Д. Небылицын // Вопросы психологии. – 1971. – № 6. – С. 18–26.
11. Шелег Т. В. Психологічні аспекти розвитку творчого «Я» дитини : наук.-метод. посіб. / Т. В. Шелег. – Київ : СІТІПРІНТ, 2013. – 125 с.
12. Яланська С. П. Психологія творчості : навч. посіб. / С. П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – 180 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Abul'hanova K. A. Psihologija i soznanie lichnosti (Problemy metodologii, teorii i issledovanija real'noj lichnosti) : izbrannye psihologicheskie trudy / K. A. Abul'hanova. – M. : Moskovskij psihologo-social'nyj institut ; Voronezh : Izdatel'stvo NPO «MODJeK», 1999. – 224 s. – (Serija «Psihologi Otechestva»).
2. Bol'shoj jenciklopedicheskij slovar'. – [2-e izd., pererab. i dop.]. – M. : Bol'shaja rossijskaja jenciklopedija ; SPb. : Norint, 2002. – 1456 s.
3. Belan E. A. Konceptcija psihologicheskoj aktivnosti v zhiznennyh situacijah / E. A. Belan // Jaroslavskij pedagogicheskij vestnik. – 2011. – № 3. – Tom II. – S. 228–232.
4. Bogojavlenskaja D. B. Intellektual'naja aktivnost' kak problema tvorcestva / D. B. Bogojavlenskaja. – Rostov-na-Donu : Izd-vo RGU, 1983. – 172 s.
5. Vygotskij L. S. Istorija razvitija vysshih psihicheskikh funkcij / L. S. Vygotskij // Sobranie soch. v 6 t. T. 3 : Problemy razvitija psihiki / L. S. Vygotskij. – M., 1983. – S. 5–328.
6. Zhdan A. N. Istorija psihologii. Ot Antichnosti do nashih dnej : uchebnik dlja vuzov / A. N. Zhdan. – 5-e izd., pererab. i dop. – M. : Akademicheskij proekt, 2004. – 576 s.
7. Ivancova N. B. Tvorchy zdibnosti studentiv-psyhologiv jak vyjav profesijnoi' sprjamovanosti / N. B. Ivancova // Visnyk Nacional'noi' akademii' Derzhavnoi' prykordonnoi' sluzhby Ukrainy. – 2013. – № 3. – S. 3–17.
8. Karpenko V. V. Tvorcestvo i kreativnost' kak psihologicheskie fenomeny / V. V. Karpenko // Teoretichni i prikladni problemi psihologii. – 2013. – № 2. – S. 141–150.

9. Moljako V. O. Psychologichna teorija tvorchoosti / V. O. Moljako // Obdarovana dytyna. – 2004. – № 6. – S. 2–9.
10. Nebylicyn V. D. Aktual'nye problemy differencial'noj psihofiziologii / V. D. Nebylicyn // Voprosy psihologii. – 1971. – № 6. – S. 18–26.
11. Sheleg T. V. Psychologichni aspekty rozvytku tvorchogo «Ja» dytyny : nauk.-metod. posib. / T. V. Sheleg. – Kyi'v : SITIPRINT, 2013. – 125 s.
12. Jalans'ka S. P. Psychologija tvorchoosti : navch. posib. / S. P. Jalans'ka. – Poltava : PNPУ imeni V. G. Korolenka, 2014. – 180 s.

Received June 15, 2017

Revised July 12, 2017

Accepted August 18, 2017

УДК 159.001.378

С. О. Хілько

h.s.a.psycholog@meta.ua

Психологічні кореляти формування ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Khilko S. O. Psychological correlates of formation of future psychologists' ambiguity tolerance / S. O. Khilko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva. – Issue 38. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2017. – P. 421–437.

S. O. Khilko. Psychological correlates of formation of future psychologists' ambiguity tolerance. The article deals with the empirical research on psychological features of the formation of future psychologists' ambiguity tolerance. The author analyzes some psychological characteristics that are important for the formation of ambiguity tolerance among future psychologists, in particular, the psychological correlates of the cognitive, affective and conative components.

It has been found that the formation of the cognitive component of future psychologists' ambiguity tolerance is positively influenced by the reflexivity and awareness of the concepts of «ambiguity tolerance» and